

СИЛОВИТ ПОКРЕТ РЕЧИМА

Драган Јовановић Данилов, *Ум њодивља́ле реке*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2018

У приказу претходне збирке Д. Ј. Данилова *Говори́ти са водоџади́ма* (2016) на истом овом месту, запазили смо да би се она могла сматрати другим делом својеврсне нове песничке трилогије, започете две године раније збирком *Симеџрија ври́лоџа*. Имамо у виду да је једна од Даниловљевих композиционих и тематских константи управо периодично стварање трокњиџа (подсетимо се првих збирки из деведесетих, а затим и књига *Кућа Бахове музике*, *Живи њерџаменџи* и *Евроџа њод снеџом*, које су чиниле трилогију названу према наслову ове прве, 1997). *Ум њодивља́ле реке* заокружује поетско тематизовање архетипа велике воде, дакле океана, мора, реке и свих појавних облика и манифестација везаних за воду и њену сложену симболику, њену животворну и уједно разорну функцију. Неко би у Даниловљевој упућености на ове природне феномене свакако препознао и трагове (нео)романтичарског одуховљења природе односно материјализацију духа, универзални хронотоп у ком, као у свом демонском храму, пребива и песниково срце (опет подсећање на романтичаре), које је по аналогији блиско и души, односно телу са сопством (Ханс Грелан). Отуда Даниловљев песнички идиом помало лукаво рачуна како са одјецима аутентичне осећајности, тако и са њеном иронизацијом, релативизовањем, чак и негирањем. Осећајност, снажан унутрашњи доживљај чежње за целовитошћу субјекта и живота, у овој књизи најефектније и најиновативније функционише када се постави у однос према ауторефлексивном слоју песниковог сведочења о предмету његове поетике. А то је нешто другачије схваћен однос између песме и читаоца, кроз неку врсту археологије песме и психологије писања поезије.

Оно што ову књигу, као и претходну, повезује са поетиком *Куће Бахове музике* и њеним асоцијативним слаповима, вртложењем опречних чулних утисака, (само)посматрањем и зачудним описима, променом говорних регистара и расположења, јесте у великој мери утемељено на својеврсној лудистичкој позицији лирског субјекта/јунака, на његовом нарцизму,

двојништву, мултипликацији и истовременом постепеном повлачењу из текста. Д. Ј. Данилов је један од оних песника који никада не скрива властито Ја, напротив, непрестано указује на његово аутобиографско и мистификаторско порекло. А то је повезано и са аутотематизацијом, пресецањем рефлексивних (менталних) и чулних слика. Оваква конфигурација лирског субјекта чини га прозирним за језичко посредовање и амалгамисање оне енергије која би без таквих укрштаја остала у потпуности скривена и неослобођена. Управо на овај начин песници уписују властито поетско писмо у неки од традицијских кодова, док се фигура песничког субјекта јавља као нестабилно и флуидно Ја, нека врста илуминације која изнутра осветљава текст палимпсест, као вишеструки „номадски” или путујући субјект, или пак тежи некој врсти његовог новоуспостављања.

Ту нарцистичку песничку „позу” Данилов је усвојио од (нео)авангардиста, и по тежњи да екстатично обухвати свеприсуство себе у свету и обратно најближи је Гијому Аполинеру. Он себе види и као фигуру егзистенцијално утемељену у *јесничком говору*, насупрот и упркос ћутњи и немости, и та међусобна динамика лежи у исходишту многих ауторових песама. Управо говор/реч, али и чујност неизрецивог омогућавају непоновљивост у историјском и метафизичком смислу, чак и онда када се заострено сумња у сам чин певања. Отуда дискурзивни, аутопоетички, а заправо прескриптивни искази чине део тог и таквог наслеђа. За сва три циклуса збирке „Тајанствени телеграми”, „Бакља за вавилонске кћери” и „Сплав” карактеристичне су својеврсне тезе које пресецају флуидно, неухватљиво и сликовно ткиво песме. Једна врста исказа настоји да нас убеди у одређени песников став, док се другим, који је најчешће тропичан, читалац доводи у забуну, парадокс.

У дугој уводној песми, „Талас одбегао од океана”, која се готово приближава својеврсном прозном трактату (а такав је већи број песама из ове збирке), лирски јунак ће самоуверено, без икаквог довођења у сумњу изјавити:

Немам никакво поштовање за оно
што је већ написано, немој ни ти метанисати
над мојим речима јер то спутава и окамењује.
Непомичност је исто што и страдање.....

Само оно
створено у болу и гневу има уста и глас да избаци
из себе реч. Нека твој покрет у речима
буде одлучан и силовит као ударац у каквој
источњачкој борилачкој вештини који се више
никад не може поновити. У песми нема објаве.

Ауторски глас најпре умањује и готово брутално негира значај написаног; уједно ће се, попут својевремено Борислава Радовића, под-

смехнути читаоцу и критичару на покушају тумачења нечег што претендује да буде вечно и непромењиво у својој вредности и значају. Изразити релативизам поетског смисла који овде заступа Даниловљев лирски субјект у вези је са разарањем сваке онтолошке објективности написаног, као и субјективне, иманентне потребе за рашчитавањем једног претпостављеног значења. Песник сугерише да су сама песма, као и интерпретативни напор протејске природе, и зато релационе категорије од чијих промена зависи и статус песме и статус самог читања. Само оне песме (значи не било које) које су настале из пакла страдања, или стваралачког гнева који помало подсећа на божји, отварају и могућност тумачења, односно својеврсног *чишања* у *ћокрејцу*, где сама граница тумачења конституише смисао. Тај „силовити покрет у речима” односи се, дакле, и на песника и на читаоца. Између њих је тако склопљен један привидно необавезујући пакт, да би лирски субјект у наставку преиспитао својства речи и песме, дајући конкретна „упутства”:

Свака изговорена реч је мртва, оно што је
јуче било облик данас је већ на издисају.
Моје јучерашње речи више нису моје речи:
оне се мењају већ док их изговарам. Зато су
наше речи помало налик на нашу децу која
нису наша деца, него синови и кћери *чежење*
живојћа за самим собом.....

Једино је несавршеност
бесконачна, једина постојаност је покрет, непокретност
води у болест. Кад пишеш песму, ако знаш шта радиш,
не знаш шта радиш. У песми ништа не може преживети
као музеј. Није песма утврђени град. Оно што си некада
написао више се не сећа тога што си написао, ни тога
ко си ти.

У даљем току ове аутопоетичке расправе реч и облик нужно се третирају као својеврсна *мртва песма*, на трагу – из традиције познате метафоре – о песмама као деци, као сирочићима. Лирско Ја с једне стране зависи од изговорених речи, јер оне упркос промени чувају сведочанство о њему, а с друге га сасвим искључују из ауре свога зрачења, одричући се песниковог „очинства”. На поетичком плану таква врста релативизма, па чак и нихилизма, указује на песникову реинтерпретацију „смрти аутора”, о ком креиран текст нема више никаквих сазнања, будући да га се не сећа и не памти. И он је створен као последица силе појединачног таласа надахнућа, тог ковитлаца безумне снаге. Речи се већ током говора и писања мењају, не препознају свога аутора, нити смисао написаног. Због тога песник каже да „у песми ништа не може преживети као музеј”. Вредност речи је у сталној промени поретка смисла и начина читања, без претензија на ката-

лог савршених, изолованих и затворених дела. Као да и песма и читалац, али и песник, много више сведоче о бившим формама поетског идентитета и гласа, пређашњим песничким световима и њиховој међузависности.

Насупрот томе стоји актуално, стварно стање непрестаног завођења новим и различитим видовима другости (поготово љубавне песме из другог циклуса „Бакља за вавилонску кћер”, или песме критичког набоја са мотивима из домена птица и животиња), опробавање у улози локалног сатиричара и полемичара, иронизација традиционалног мита о прецима и наследницима (песме из трећег циклуса „Сплав”). Најзад, понављање, увек другачије, и аутентичан покушај измирења сопства и песме, изналажење оног сагласја које и лирском субјекту и тексту омогућава су-живот, односно еротичко освајање живота, насупрот пролазности, незауостављивом току који симболизује „ум подивљале реке”. Такви су на пример текстови „Песме су моја плућа”, „Ум подивљале реке”, „Мрежа”, „Сијеста”, „Високе, светле собе”, „Посланица оцу”, „Таласи”, сви из првог циклуса. Говорећи о својим песничким прецима, лирски субјект их се истовремено и одриче, одбацујући њихов „хлеб и вино”. У мукотрпном ископавању и одбацивању речи, песма је једини начин да се буде жив, да се дише („Песме су моја плућа и моја несаница”). Због тога Даниловљев лирски јунак путује или у себе самог, или ка граници недодатних светова живих и мртвих, „где Бог издаје карте и остаје”. Али истовремено, то је могуће само у овом језику, матерњем, српском језику, који песника рађава попут отровних стрела Светог Себастијана и теши као материнско крило, хранећи у њему слабост, а не снагу.

Упркос сумњи у примарну заснованост поетске речи, Д. Ј. Данилов не сумња у њен цивилизацијски и хуманистички значај („Нећу да на дигитални начин будем људско биће”). По цену дисфункционалности, изоловане острвске судбине, песник жели да очува старинске и (пост)модерне сасуде песничког надахнућа: душу, срце, кућу тела. А тело је, као и у бројним претходним збиркама Д. Ј. Данилова подстицај за суочавање са мером сопствене издржљивости и рањивости, стрепњом и страхом од немости и глувила: „Не постоје два срца која једнако куцају, неразумно је / да две душе буду једна. Али моје је тело твоја кућа и ја ти / у њој немам шта показати, узми из мојих одаја све што / зажелиш, оно што не узмеш није ни било моје”. Оно је, истовремено, мистични проводник животне енергије и њеног опадања, знак самотног присуства таласа који се извдио из океана и очигледни траг песниковог повлачења у „унутрашње селидбе”.

Др Бојана С. СТОЈАНОВИЋ ПАНТОВИЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за компаративну књижевност са теоријом књижевности

bspantovic@ff.uns.ac.rs